

بررسی وضعیت کیفیت تدریس اعضای هیات علمی در دانشگاهها: مطالعه موردی دانشگاه تهران

میرمحمد سیدعباس زاده (استاد مدیریت آموزشی دانشگاه ارومیه)

m.abbaszadeh@urmia.ac.ir

کلثوم نامی (نویسنده مسسول، مدرس دانشگاه آزاد مرکز بستک، دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی)

knami88@gmail.com

مطهره حمزه رباطی (دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی)

mhamze_robati@yahoo.com

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف بررسی وضعیت موجود کیفیت تدریس اعضای هیات علمی در دانشکده‌های روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران انجام شده است. با استفاده از روش تحقیق پیمایشی ۳۰ نفر عضو هیات علمی انتخاب شدند که به ازای هر عضو هیات علمی ۳۰ نفر از دانشجویان آنان به پرسشنامه کیفیت تدریس جواب دادند. نتایج بدست آمده بر محور فرضیه‌های تحقیق و براساس آمار توصیفی، مقیاس بازرگان و اماره یومان ویتنی بیانگر آن است که: ۱. تسلط بر محتوای تدریس توسط اعضای هیات علمی دانشکده‌های روانشناسی و علوم تربیتی و علوم اجتماعی وضعیتی مطلوب داشتند، ۲. کیفیت تدوین طرح درس توسط اعضای هیات علمی هر دو دانشکده وضعیتی نسبتاً مطلوب داشتند، ۳. کیفیت مهارت تدریس اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی وضعیتی مطلوب و کیفیت مهارت تدریس اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی وضعیتی نسبتاً مطلوب داشتند، ۴. کیفیت مدیریت کلاس توسط اعضای هیات علمی در هر دو دانشکده وضعیتی مطلوب داشتند، ۵. کیفیت راهنمایی و مشاوره دانشجویان توسط اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی وضعیتی مطلوب و وضعیت این مولفه در بین اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی وضعیتی نسبتاً مطلوب داشتند، ۶. کیفیت مولفه ارزیابی عملکرد یادگیری دانشجویان اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی وضعیتی نسبتاً مطلوب ولی در دانشکده علوم اجتماعی وضعیتی مطلوب داشتند، ۷. مولفه مهارت‌های ارتباطی استاد با دانشجو در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی وضعیتی نسبتاً مطلوب ولی در دانشکده علوم اجتماعی وضعیتی مطلوب داشتند، ۸. کیفیت رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس در هر دو دانشکده وضعیتی مطلوب داشتند و کیفیت تدریس اعضای هیات علمی در دو دانشکده به طور کلی وضعیتی نسبتاً مطلوب و بین اعضای هیات علمی دو دانشکده از لحاظ کیفیت تدریس تفاوت معنی داری وجود ندارد.

در راستای نتایج بدست آمده از تحقیق پیشنهاد می‌شود:

- گروه‌ها و دانشکده‌ها، کارگاه‌های آموزشی روش تدریس برگزار نمایند.
- از اعضای هیات علمی موفق در تدریس برای ارائه تجربیات موفق خود دعوت به عمل آید.
- جهت تشویق اعضای هیات علمی برای ارتقا کیفیت تدریس جایزه‌هایی برای تجربه‌های موفق تدریس در نظر گرفته شود.
- بهترین اعضای هیات علمی از نظر کیفیت تدریس مشخص شده و مورد تشویق قرار گیرد.

کلمات کلیدی

کیفیت تدریس، تسلط بر محتوا، تدوین طرح درس، مهارت تدریس، راهنمایی و مشاوره، مدیریت کلاس، ارزیابی عملکرد مسائل اخلاقی در تدریس.

مقدمه

نظام آموزش عالی در کشورهای مختلف در اثر تحولات جهانی در دو دهه اخیر با چالش‌های گوناگونی روبه‌رو شده‌اند به طوری که نه تنها فرایند عملیاتی آن‌ها را تحت تاثیر قرار داده بلکه هدف‌های آن‌ها را نیز متحول کرده است. از جمله این روندها می‌توان به جهانی شدن و دانش محور شدن اقتصاد و نیز فناوری اطلاعات و ارتباطات اشاره کرد [۱]. یکی از چالش‌هایی که امروزه آموزش عالی با آن روبروست، کیفیت فرایند تدریس و یادگیری است. پژوهش درباره کیفیت تدریس در دانشگاه از جمله مهم ترین مسائلی است که از یک سو بازخورد مناسب برای تجزیه و تحلیل مسائل آموزشی، تصمیم‌گیری‌های اساسی و برنامه ریزی‌های راهبردی در اختیار مسئولان و دست‌اندرکاران آموزش عالی قرار می‌دهد و از سوی دیگر، مدرسان با آگاهی از کیفیت عملکرد خود در جریان تدریس قادر خواهند بود به اصلاح شیوه‌ها و روش‌های آموزشی و در نتیجه افزایش کیفیت تدریس خود بپردازند [۲]. صاحب‌نظران هدف از ارزیابی عملکرد آموزشی اساتید را شامل: **بهبود کیفیت تدریس-یادگیری**: برای اینکه هر فرد بتواند عملکرد خود را ارزیابی کند باید آنچه را انجام می‌دهد، ملاحظه کند، با دریافت نظر دانشجویان، به شیوه‌های متعدد، اعم از گزارش شفاهی یا اظهارنظر روی پرسشنامه‌های ارزشیابی می‌توان این بررسی را انجام داد، بنابراین، فرد می‌تواند با رفع کاستی‌ها و افزایش موارد مثبت عملکرد حرفه‌ای خود را به طور مستمر بهبود بخشد [۳]. تحقیقات نشان داده‌اند که ارزیابی از فعالیتهای آموزشی و پژوهشی نتایج متعددی خواهد داشت: **معیاری برای ارتقا و باز آموزشی استادان**: مدیریت هرسازمان باید افراد کارآمد را تشویق کند، دانشگاه می‌تواند نتیجه ارزشیابی را معیاری برای شناخت استادان برجسته و قابل تقدیر، قرار دهد، **کمک به دانشجویان برای انتخاب استادان**: اجازه انتخاب استاد به دانشجویان یکی از امتیازات دانشگاه است. دانشجویان می‌توانند از میان استادان موجود فردی را که برای تدریس مناسب‌تر می‌دانند انتخاب کنند. بدیهی است دانشجویان برای شناخت خصوصیات استادان نیاز به اطلاعات دارند. و نتایج ارزشیابی دانشجویان می‌تواند یکی از منابع اطلاع رسانی باشد [۴] از آنجایی که اهداف متفاوتی برای فعالیتهای آموزشی و پژوهشی اعضای هیات علمی وجود دارد، به همین علت روش‌های مختلفی نیز برای ارزشیابی از این فعالیت وجود دارد تا نتایج دقیق و قابل اعتمادی از کار استادان بدست آید. این روشها شامل خودارزیابی؛ ارزشیابی توسط همکاران؛ ارزشیابی توسط مدیران؛ مشاهده تدریس توسط متخصصان؛ بررسی میزان یادگیری دانشجویان؛ ارزشیابی‌های دانشجویان از استادان [۵]. تحقیقات متعدد نشان داده‌اند که ارزشیابی دانشجویی روشی معتبر، قابل اعتماد، ساده و مناسب برای ارزشیابی بعضی از ابعاد تدریس است و لیکن کارایی این روش به عوامل زیادی از جمله مناسب بودن ابزار مورد استفاده و ارائه گزارش منصفانه دانشجویان از تدریس بستگی دارد [۶]. بسیاری از محققان ارزشیابی از طریق دانشجویان را به عنوان بهترین نوع ارزشیابی شناخته‌اند زیرا معتقدند دانشجویان تنها افرادی هستند که مستقیماً توسط استادان آموزش داده می‌شوند و بنابراین برای ارزشیابی از فعالیتهای آموزشی، آنان در شرایط بهتری قرار دارند [۷]. ارزیابی دانشجویان از عملکرد استاد و اثربخشی تدریس از جمله رایج ترین روشهای ارزشیابی عملکرد آموزشی استادان است که باعث بهبود و ارتقای سطح تدریس آنان می‌شود [۸]. سنترا، آبرامی و مارش در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که ارزشیابی دانشجویان از کیفیت تدریس دانشگاهی، نتایج مفیدی را برای تصمیم‌گیری‌های اساسی نظیر بازخورد تشخیصی به دانشکده‌ها در مورد عملکرد استادان، انتخاب و گزینش استادان برجسته و استفاده از اطلاعات به دست آمده برای راهنمایی دانشجویان در انتخاب درس‌ها با استادانی که از شایستگی علمی برخوردارند در اختیار مسئولین نظام

آموزشی قرار می‌دهد [۹]. برای ارزشیابی اثربخش می‌بایست در گام اول فاکتورهای موثر بر کیفیت فرایند تدریس- یادگیری را شناسایی کرد، بازرگان (۱۳۹۲) با توجه به نکات یادشده متغیرهای تشکیل دهنده کیفیت یاددهی- یادگیری را به شرح زیر فهرست کرد [۱۰]:

الف) متغیرهای موقعیت آموزشی شامل (ویژگیهای جمعیت شناختی، نظم دانشکده، نظم گروه آموزشی، انگیزه دانشجویان، علاقه دانشجویان به رشته تحصیلی، جایگاه درس در برنامه درسی، ارتباط درس با واقعیت‌های جامعه، امکان انتخاب شیوه تدریس، امکان تعامل همکاران برای تبادل تجربه در تدریس، منابع یا مشوقهای تقویت کننده رفتار مدرس برای کوشش جهت ارتقا کیفیت تدریس) ب. متغیرهای دانش موضوعی مدرس شامل (میزان تسلط بر محتوای درسی، بهنگام بودن دانش او نسبت به پیشرفتهای علمی در موضوع درسی، آشنایی مدرس با منابع درسی و مواد یادگیری (چاپی و غیر چاپی)، تجربه مدرس در تدریس موضوع درسی، آشنایی با فرهنگ حرفه‌ای دانشگاهی. ج. متغیرهای مهارت‌های تدریس و ارتباطی مدرس شامل (مهارت‌های تدوین طرح درس، مهارت‌های عرضه محتوا، مهارت مدیریت کلاس درس، مهارت‌های ارزیابی آموخته‌ها، مهارت‌های ارتباطی. وی معتقد است که ارزیابی کیفیت تدریس امری پیچیده است به طوری که با یک پرسشنامه چند سوالی نمی‌توان آن را مورد سنجش قرار داد و نتایج آن را برای تصمیم‌گیری‌های سرنوشت ساز به کار برد، سنجش کیفیت تدریس با استفاده از نظر سنجی دانشجویان معمولاً شامل مولفه‌هایی به شرح زیر است:

الف) تسلط مدرس بر محتوا: هدف درس و انسجام در عرضه محتوا ب) برانگیختن دانشجو و رعایت پیچیدگی در بیان مطالب ج) کیفیت فضای یاددهی-یادگیری و عرضه بازخورد مناسب.

مارش (۱۹۸۰) جهت تعیین کیفیت آموزشی دیدگاه دانشجویان را مورد استفاده قرارداد و مولفه‌های تدریس اثربخش را شامل ارزش یادگیری؛ شور و شوق یاددهنده؛ سازمان و روش محتوا، تعامل گروه؛ همدلی فردی (روابط فردی)؛ محدوده پوشش مطالب؛ امتحان و نمره دهی؛ تکالیف؛ دشواری کار [۱۱]. تحقیقی که توسط لسانی (۱۳۹۰) باهدف روند کیفیت تدریس اعضای هیات علمی دانشکده ریاضی و کامپیوتر دانشگاه شهید باهنر کرمان انجام گرفت. نتایج بدست آمده حاکی از آن است که مولفه‌های کیفیت تدریس شامل توانایی علمی، روش تدریس، تسهیل یادگیری، مدیریت کلاس درس و رعایت مقررات آموزشی بودند. ارزیابی دانشجویان از مولفه‌های کیفیت تدریس نشان داد که اعضای هیات علمی دانشکده ریاضی و کامپیوتر وضعیتی نسبتاً مطلوب داشته و بین کیفیت تدریس اعضای هیات علمی مرد و زن تفاوت معنی داری وجود ندارد [۱۲]. در پژوهشی که با هدف بررسی کیفیت تدریس در دانشگاه انجام گرفت. تحلیل داده‌های به دست آمده حاکی از آن است که بین کیفیت تدریس در سطح موجود و سطح ضرورت تفاوت معنی داری وجود دارد. مقایسه شاخص‌های تعیین کننده کیفیت تدریس (طرح درس، اجرای تدریس، ارزشیابی تدریس و روابط بین فردی) در دو وضعیت فعلی و مورد انتظار نیز بیانگر وجود تفاوت معنی دار بین هر یک از این شاخصهاست به طور کلی یافته‌های پژوهش وضعیت نسبتاً مطلوب کیفیت تدریس اعضای هیات علمی را نشان داده است و ضرورت گذر از وضع موجود به وضع مطلوب را نشان داده‌اند [۱۳] ذوالفقار و مهرمحمدی (۱۳۸۳) در نتیجه پژوهش خود با عنوان ارزشیابی دانشجویان از کیفیت تدریس اعضای هیات علمی رشته‌های علوم انسانی دانشگاه‌های شهر تهران نشان دادند که مولفه‌های کیفیت تدریس در سه محور کلی تسلط بر موضوع، مدیریت کلاس‌درای، روابط انسانی بین استاد و دانشجو

قابل بررسی هستند. نتایج بدست آمده نشان داد که دانشجویان کیفیت تدریس اعضای هیات علمی را نسبتاً مطلوب ارزیابی نموده‌اند و بین کیفیت تدریس اعضای هیات علمی برحسب محل خدمت و رشته تحصیلی آنان رابطه معناداری وجود دارد اما در سایر شاخصهای مورد نظر در این پژوهش یعنی بین سن، جنس، سنوات تدریس و دانشگاه محل تحصیل با کیفیت تدریس اعضای هیات علمی رابطه معنی داری به دست نیامد [۱۴]. یافته‌های تحقیق سالدین (۲۰۰۵) با عنوان ارزیابی تدریس اثربخش نشان داد که ویژگی‌های مدرسان اثربخش شامل: ارائه بازخورد به دانشجویان، ارائه مثال‌های روشن، پیوستگی ارائه مطالب، برخورد محترمانه با دانشجویان، یادگیری دانشجو محور، استفاده از روش‌های مختلف آموزش، بیان انتظارات محیط یادگیری مطلوب، تعامل و ارتباطات با دانشجویان، تشویق مشارکت دانشجویان، طراحی فعالیت‌های کلاسی، دریافت نظر دانشجویان، پرورش تفکر قیاسی و استقرایی بود [۱۵]. محققان نشان داده‌اند که بهترین معلمان معمولاً اشتیاق و حرارت فراوان در تدریس خود دارند، نسبت به پیشرفت تک تک دانش‌آموزان حساس هستند، روابط مثبت، انگیزش بالا تعهد زیاد دارند [۱۶].

روسندو، مسیا و لاجینا (۲۰۱۳) در نتیجه تحقیقات خود سه منبع مهم برای ارزشیابی اعضای هیات علمی را شامل خود ارزیابی اعضای هیات علمی، مدیران گروه آموزشی و دانشجویان می‌دانند که در ارزیابی کیفیت تدریس اعضای هیات علمی باید به عاملهای دانش اعضای هیات علمی، مهارت‌ها در موضوعات تدریس، مهارت در ارزیابی از دانشجویان، حرفه‌گرایی آنها و رابطه آنان با موسسه آموزش عالی که در آن کار می‌کنند، توجه کرد [۱۷]. یان (۲۰۱۱) در نتیجه پژوهشهای خود بیان کرده‌اند که فاکتورهای موثر بر کیفیت تدریس اعضای هیات علمی شامل نگرش به دانشجویان، محتوای تدریس، استفاده از روشهای مختلف تدریس و ارزیابی، تعامل با دانشجو می‌دانند [۱۸]. با توجه به مباحث یاد شده، تصریح می‌شود که تدریس، بهبود و تضمین کیفیت آن، اساس رویکردها و طرحواره‌هایی است که دانشگاهها آنها را در راس برنامه‌های خود قرار می‌دهند. در این مقاله شاخصهای اصلی تعیین‌کننده کیفیت تدریس بر مبنای کیفیت تسلط بر محتوای تدریس، تدوین طرح درس، مدیریت کلاس، مهارت‌های تدریس، راهنمایی و مشاوره دانشجویان، ارزیابی عملکرد یادگیری، مهارت ارتباطی استاد با دانشجو، رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس تعریف شده است. بررسی شاخصهای یادشده از دیدگاه دانشجویان کیفیت تدریس را در سطح موجود به تصویر می‌کشد، مقایسه این شاخصها در اتخاذ تدابیر اساسی برای بهبود و طراحی سیستم‌هایی برای تضمین کیفیت در دانشگاه موثر خواهد بود.

متن اصلی مقاله

۲-۱. سوالات تحقیق

۱. وضعیت کیفیت تدریس اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی شامل (شامل تسلط بر محتوای تدریس، تدوین طرح درس، مهارت‌های تدریس، مدیریت کلاس درس، راهنمایی و مشاوره دانشجویان، ارزیابی عملکرد یادگیری، مهارت‌های ارتباطی استاد با دانشجو، رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس) چگونه است؟

۲. وضعیت کیفیت تدریس اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی شامل (شامل تسلط برمحتوای تدریس، تدوین طرح درس، مهارت‌های تدریس، مدیریت کلاس درس، راهنمایی و مشاوره دانشجویان، ارزیابی عملکرد یادگیری، مهارت‌های ارتباطی استاد با دانشجو، رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس) چگونه است؟

۳. آیا بین کیفیت تدریس اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی تفاوت معنی داری وجود دارد

۲-۲. روش پژوهش، جامعه و نمونه آماری

به منظور تحقق هدف این پژوهش از روش توصیفی- پیمایشی استفاده شد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی می باشد که باتوجه به اطلاعات به دست آمده از دانشگاههای مذکور، تعداد اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی ۴۸ نفر عضو هیات علمی و دانشکده علوم اجتماعی ۵۰ نفر عضو هیات علمی بوده است که در مجموع این دو دانشکده ۹۸ نفر عضو هیات علمی داشته‌اند. با توجه به اینکه جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش در گروه‌های مختلف آموزشی پراکنده بوده- اند. برای انتخاب تعداد نمونه آماری هر دانشکده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با حجم متناسب استفاده شده است. برای برآورد حجم نمونه باتوجه به حجم جامعه آماری که برحسب فرمول زیر استفاده شده است
$$n = \frac{N t^2 s^2}{N d^2 + t^2 s^2}$$
 شامل ۳۰ نفر از اعضای هیات علمی بود. نمونه دانشجویان پاسخگو نیز به ازای هر عضو هیات علمی ۳۰ نفر از دانشجویان شرکت کننده در کلاس عضو هیات علمی از سه مقطع کارشناسی، ارشد و دکترا در پژوهش مشارکت داشتند. طبق فرمول نمونه‌گیری طبقه بندی با حجم متناسب $(n_h) = \left(\frac{N_h}{N}\right) n$ تعداد اعضای هیات علمی برآورد شده متناسب با هر دانشکده و گروه آموزشی برآورد شده است که در کل ۱۴ نفر عضو هیات علمی از دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی که ۴۲۰ نفر دانشجو به ازاء این تعداد عضو هیات علمی پاسخگو بودند و ۱۶ نفر عضو هیات علمی از دانشکده علوم اجتماعی و ۴۸۰ نفر دانشجو به ازاء این تعداد عضو هیات علمی به عنوان نمونه آماری در این پژوهش مشارکت داشتند

۲-۳. ابزار جمع‌آوری داده‌ها: جهت گردآوری داده‌های مورد نیاز و پاسخگویی به پرسش‌های تحقیق از پرسشنامه به شرح زیر استفاده گردید.

پرسشنامه کیفیت تدریس اعضای هیات علمی: این پرسشنامه که طبق مولفه‌های کیفیت تدریس قبلاً در پژوهش دیگری با عنوان طراحی سیستم ارزیابی هیات علمی در چهارچوب توسعه شایستگی‌های آنان: مورد دانشگاه شهید بهشتی، ساخته شده است [۱۹]. که با کمی تغییرات برای اعضای هیات علمی توسط پژوهشگران بازنویسی شده که شامل موارد تسلط برمحتوای تدریس (سوالهای ۱ تا ۴)، تدوین طرح درس (سوالهای ۵ تا ۱۰)، مهارت‌های تدریس (سوالهای ۱۱ تا ۱۶)، مدیریت کلاس درس (سوالهای ۱۷ تا ۲۳)، راهنمایی و مشاوره دانشجویان (سوالهای ۲۴ تا ۲۶)، ارزیابی عملکرد یادگیری (سوالهای ۲۷ تا ۳۱)، مهارت‌های ارتباطی استاد با دانشجو (سوالهای ۳۲ تا ۳۴)، رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس (سوالهای ۳۵ تا ۳۸). نتایج پژوهش قبلی و نظر خبرگان در این پژوهش حاکی از روایی محتوایی قابل قبول آزمون می‌باشد. این پرسشنامه با استفاده از مقیاس پنج درجه ای لیکرت کیفیت تدریس-یادگیری اعضای هیات علمی را مورد سنجش قرار می‌دهد. پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه شده است. جهت قضاوت در مورد مطلوبیت مولفه‌ها با توجه به اینکه میانگین براساس طیف لیکرت از ۱ تا ۵ گزارش شده است براساس طیف بازرگان و همکاران عمل شده است.

جدول ۱: پیوستار بازرگان و همکاران

۵ تا ۳/۶۶	۳/۶۶ تا ۲/۳۳	۲/۳۳ تا ۱	استاندارد
مطلوب	نسبتا مطلوب	کمتر مطلوب	

پژوهش
حاصل از
چارچوب

۴. یافته‌های

یافته‌های
پژوهش در

پرسشهای مطرح شده بررسی شده است

۴-۱. وضعیت کیفیت تدریس اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی شامل (شامل تسلط بر محتوای تدریس، تدوین طرح درس، مهارت‌های تدریس، مدیریت کلاس درس، راهنمایی و مشاوره دانشجویان، ارزیابی عملکرد یادگیری، مهارت‌های ارتباطی استاد با دانشجو، رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس) چگونه است؟

جدول ۲: سطح مطلوبیت مولفه‌های کیفیت تدریس در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

سطح مطلوبیت		میانگین	مولفه‌ها
نامطلوب	نسبتا مطلوب		
		*	مولفه ۱: تسلط بر محتوای تدریس
	*		مولفه ۲: تدوین طرح درس
		*	مولفه ۳: مهارت تدریس
		*	مولفه ۴: مدیریت کلاس
		*	مولفه ۵: راهنمایی و مشاوره دانشجویان
	*		مولفه ۶: ارزیابی عملکرد یادگیری دانشجویان
	*		مولفه ۷: مهارت ارتباطی استاد با دانشجو
		*	مولفه ۸: مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس
	*		کیفیت تدریس

یافته‌های جدول ۲ نشان داد که وضعیت کیفیت تدریس اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران از وضعیتی نسبتا مطلوب برخوردار بودند به طوری که در مولفه‌های تسلط بر محتوای تدریس، مهارت تدریس، مدیریت کلاس، راهنمایی و مشاوره دانشجویان، رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس وضعیتی مطلوب داشتند.

۲-۴ وضعیت کیفیت تدریس اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی شامل (شامل تسلط بر محتوای تدریس، تدوین طرح درس، مهارت‌های تدریس، مدیریت کلاس درس، راهنمایی و مشاوره دانشجویان، ارزیابی عملکرد یادگیری، مهارت‌های ارتباطی استاد با دانشجو، رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس) چگونه است؟

جدول ۳: سطح مطلوبیت مولفه های کیفیت تدریس در دانشکده علوم اجتماعی

یافته های جدول ۳ نشان داد که کیفیت تدریس اعضای هیات علمی در دانشکده علوم اجتماعی وضعیتی نسبتاً مطلوب داشتند به طوری که در مولفه های مدیریت کلاس، راهنمایی و مشاوره دانشجویان، ارزیابی عملکرد یادگیری دانشجویان، مهارت ارتباطی استاد با دانشجو، مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس، مسائل اخلاقی در آموزش و

سطح مطلوبیت			میانگین	مولفه ها
نامطلوب	نسبتاً مطلوب	مطلوب		
	*		۳/۶۱	مولفه ۱: تسلط بر محتوای تدریس
	*		۳/۲۲	مولفه ۲: تدوین طرح درس
	*		۲/۶۶	مولفه ۳: مهارت تدریس
		*	۳/۶۹	مولفه ۴: مدیریت کلاس
	*		۳/۵۹	مولفه ۵: راهنمایی و مشاوره دانشجویان
		*	۳/۷۷	مولفه ۶: ارزیابی عملکرد یادگیری دانشجویان
		*	۳/۶۹	مولفه ۷: مهارت ارتباطی استاد با دانشجو
		*	۳/۹۷	مولفه ۸: مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس
	*		۳/۵۴	کیفیت تدریس

تدریس وضعیتی مطلوب دارند.

۳-۴ آیا بین وضعیت کیفیت تدریس اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی تفاوت معنی داری وجود دارد؟

به منظور تحلیل تفاوت اعضای هیات علمی دو دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی در کیفیت تدریس - از آزمون ناپارامتری یومان-ویننی برای مقایسه میانگین‌ها استفاده شد. نتایج تحلیل نشان داد که بین دو گروه مورد بحث تفاوت معناداری وجود ندارد به عبارتی میانگین کیفیت تدریس - یادگیری اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی تقریباً از وضعیتی یکسان برخوردار بودند. نتایج این تحلیل در جدول ۴ نشان داده شده است. نتایج به دست آمده در جدول شماره ۴ نشان می‌دهند که اساتید دو دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی به لحاظ کیفیت تدریس - یادگیری تفاوت معناداری ندارند.

جدول شماره ۴: آزمون II مان- ویتنی برای مقایسه کیفیت تدریس-یاددهی اساتید دو دانشکده روانشناسی و

علوم تربیتی و علوم اجتماعی

آزمون II من-ویتنی		متغیر مورد مقایسه
سطح معناداری	مقدار II	
۰/۷۲	۱۰۳	کیفیت تدریس-یادگیری

۵. بحث و نتیجه‌گیری

تخصص و تسلط مدرس نه تنها به تدریس با کیفیت بالا منجر می‌شود بلکه این باور را در دانشجویان ایجاد می‌نماید که مطالب از عمق کافی برخوردار می‌باشند. این ویژگی مدرس باعث می‌گردد تا وی بتواند مطالب آموزشی را با سطوح نیازهای متفاوت یادگیرندگان منطبق سازند. از مثال‌های جذاب و قابل فهم استفاده نماید و به اعتماد به نفس علمی بالاتری دست یابد. در ارتباط با پژوهش حاضر یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که کیفیت تسلط بر محتوای تدریس اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی باتوجه به میانگین به دست آمده و قرار دادن در طیف سه قسمتی میانگین ۳/۷۳ برای اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی وضعیتی مطلوب و ۳/۶۱ برای اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی در حد نسبتاً مطلوبی قرار دارد. از هدفهای دیگر پژوهش بررسی کیفیت مولفه تدوین طرح درس است. تدوین طرح درس یکی از وظایف مدرسان برای تدریس اثربخش می‌باشد که باعث ایجاد نظم در تدریس می‌شود و از حاشیه رفتن و پرداختن بیش از حد به یک سرفصل خاص یا کم گویی درباره سرفصل دیگر جلوگیری می‌کند، با یک طرح درس خوب و قرار دادن آن در اختیار دانشجویان مقداری از مطالب کلاس را بردوش دانشجویان گذاشت و از روش‌های تدریس استفهامی و حل مساله استفاده کرد. کیفیت تدوین طرح درس توسط اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی باتوجه به میانگین به دست آمده و قرار دادن در طیف سه قسمتی میانگین ۳/۱۴ برای اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و ۳/۲۲ برای اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی در حد نسبتاً مطلوبی قرار دارد. مهارت‌های تدریس اشاره به مهارت‌های دارد که یادگیری را افزایش یا تسهیل می‌نماید. در ارتباط با پژوهش حاضر یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که کیفیت مهارت‌های تدریس توسط اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی باتوجه به میانگین به دست آمده و قرار دادن در طیف سه قسمتی میانگین ۳/۸۲ برای اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی که در حد مطلوب ۲/۶۶ برای اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی در حد نسبتاً مطلوبی قرار دارد. بررسی مدیریت کلاس درس از اهداف دیگر پژوهش حاضر است که مدیریت کلاس را به عنوان استراتژی‌های که مدرسان برای حل مسائل مربوط به نظم بکار می‌گیرند، بیان می‌کنند. اگر کلاسی به طرز صحیح مدیریت نشود تاثیر منفی بر پیشرفت دانشجویان خواهد داشت. معلمان اثربخش با حساسیت نشان دادن به رفتارهای کلاسی، عواملی که موجب اختلال در تدریس می‌شوند را از کلاس درس حذف می‌کنند. در ارتباط با پژوهش حاضر یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها در جدول (۲) و (۳) حاکی از آن است که کیفیت مدیریت کلاس توسط اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی باتوجه به میانگین به دست آمده و قرار دادن در طیف سه قسمتی میانگین به ترتیب ۳/۷۴ و ۳/۶۹ بود که وضعیت این مولفه در دو دانشکده مذکور در حد مطلوبی قرار گزرش شد. راهنمایی و مشاوره دانشجویان اشاره به مهارت عضو هیات علمی در مشاوره به دانشجویان جهت ثبت نام در درس، تخصیص وقت ملاقات برای مشاوره

با دانشجویان و دانش‌آموختگان، یاری دادن به دانشجویان برای آشنایی با بازار کار و یافتن شغل دارد. در ارتباط با پژوهش حاضر یافته‌های حاکی از آن است که کیفیت راهنمایی و مشاوره دانشجویان توسط اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی باتوجه به میانگین به دست آمده و قرار دادن در طیف سه قسمتی میانگین ۴/۱۱ برای اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی که در حد مطلوب و ۳/۵۹ برای اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی در حد نسبتاً مطلوبی قرار دارد. ارزیابی عملکرد یادگیری دانشجویان اشاره به فعالیت‌های مربوط به سنجش مستمر آموخته‌ها و ارزیابی از پیشرفت تحصیلی با توجه به اهداف تعیین شده دارد. در ارتباط با پژوهش حاضر یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها در جدول (۲) و (۳) حاکی از آن است که کیفیت ارزیابی عملکرد یادگیری دانشجویان توسط اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی باتوجه به میانگین به دست آمده و قرار دادن در طیف سه قسمتی میانگین ۲/۸۶ برای اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی که در حد نسبتاً مطلوب ۳/۷۷ برای اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی در حد مطلوبی قرار دارد. مهارت ارتباطی بین استاد و دانشجو نقش مهمی در عملکرد دانشجو ایفا می‌کند، مدرسانی که به خوبی با دانشجویان ارتباط برقرار می‌کنند می‌توانند تعامل دانشجویان را با مبحث افزایش داده و در نتیجه سطح یادگیری آنان را ارتقا بخشند. در ارتباط با پژوهش حاضر یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که کیفیت مهارت‌های ارتباطی اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی باتوجه به میانگین به دست آمده و قرار دادن در طیف سه قسمتی میانگین ۲/۷۳ برای اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی که در حد نسبتاً مطلوب ۳/۶۹ برای اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی در حد مطلوبی قرار دارد. رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس اشاره به رعایت ادب و احترام عضو هیات علمی در تعامل با دانشجویان، توجه همه دانشجویان هنگام تدریس، نحوه برخورد اجتماعی عضو هیات علمی با دانشجویان، رعایت انصاف در بخش عملکرد و نمره دادن به دانشجویان دارد. یافته‌های این بخش از پژوهش حاکی از آن است که کیفیت رعایت مسائل اخلاقی در آموزش و تدریس توسط اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی باتوجه به میانگین به دست آمده و قرار دادن در طیف سه قسمتی میانگین ۴/۱۳ برای اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی ۳/۹۷ برای اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی در حد مطلوبی قرار دارد.

یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که کیفیت فرایند تدریس-یادگیری اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی باتوجه به میانگین به دست آمده و قرار دادن در طیف سه قسمتی میانگین ۳/۵۲ برای اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی ۳/۵۴ برای اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی در حد نسبتاً مطلوبی قرار دارد. یافته‌های این سوال پژوهش تا حدودی با یافته‌های پژوهش‌های شعبانی و رکی، حسین قلی زاده (۱۳۸۵)، لسانی (۱۳۹۰)، ذوالفقار و مهرمحمدی (۱۳۸۳) همخوانی دارد.

هدف دیگر تحقیق بررسی تفاوت کیفیت تدریس در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی است به منظور تحلیل تفاوت کیفیت تدریس - یادگیری اعضای هیات علمی دو دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و دانشکده علوم اجتماعی، از آزمون یومان من- وینتی برای مقایسه میانگین‌ها استفاده شد. نتایج تحلیل نشان داد که بین دو گروه مورد بحث تفاوت معناداری وجود ندارد، به عبارتی میانگین کیفیت تدریس- یادگیری اعضای هیات علمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و علوم اجتماعی تقریباً به یک اندازه است. اما برعکس نتیجه اخیر، نتیجه پژوهش لسانی (۱۳۹۰) نشان داد که کیفیت تدریس دو گروه کامپیوتر و آمار و ریاضی دانشگاه شهید باهنر کرمان باهم تفاوت معناداری دارند و کیفیت تدریس اعضای هیات علمی گروه کامپیوتر بالاتر از کیفیت تدریس اعضای هیات علمی گروه آمار و ریاضی می‌باشد.

همانطور که نتایج تحقیق نشان داده است کیفیت تدریس - یادگیری اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و علوم اجتماعی وضعیتی نسبتاً مطلوب دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که مسئولین نسبت به بهبود کیفیت تدریس - یادگیری اعضای هیات علمی تلاش نمایند تا از وضعیتی مطلوب برخوردار شود. برای تحقق این امر به مسئولان پیشنهاد می‌شود:

- کارگاه‌های آموزشی روش تدریس برگزار نمایند.
- از اعضای هیات علمی موفق در تدریس برای ارائه تجربیات موفق خود دعوت به عمل آید.
- جهت تشویق اعضای هیات علمی برای ارتقا کیفیت تدریس جایزه‌هایی برای تجربه‌های موفق تدریس در نظر گرفته شود.
- بهترین اعضای هیات علمی از نظر کیفیت تدریس مشخص شده و مورد تشویق قرار گیرد.
- نتایج تحقیق نشان داده است که کیفیت تدریس - یادگیری اعضای هیات علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی در مولفه‌های تدوین طرح درس، ارزیابی عملکرد یادگیری دانشجو و مهارت ارتباطی استاد با دانشجو وضعیتی نسبتاً مطلوب دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود برای رساندن کیفیت به حد مطلوب پیشنهاد می‌شود آموزشهایی در زمینه تدوین طرح درس، ارزیابی عملکرد یادگیری و مهارت ارتباطی استاد با دانشجو داده شود، زمینه‌هایی فراهم شود تا اعضای هیات علمی موفق‌تر در این زمینه‌ها بتوانند تجارب موفق خود در زمینه تدوین طرح درس، ارزیابی عملکرد یادگیری و مهارت ارتباطی استاد با دانشجو را در اختیار همکاران خود قرار دهند.
- همچنین نتایج تحقیق نشان داده است که کیفیت تدریس - یادگیری اعضای هیات علمی دانشکده علوم اجتماعی در مولفه‌های تسلط بر محتوای تدریس، تدوین طرح درس، مهارت تدریس و راهنمایی و مشاوره دانشجویان وضعیتی نسبتاً مطلوب دارند. بنابراین پیشنهاد می‌شود که برای رساندن کیفیت به حد مطلوب می‌بایست کارگاههای آموزشی در زمینه تدوین طرح درس، مهارت تدریس و راهنمایی و مشاوره دانشجویان برگزار شود و زمینه‌هایی فراهم شود تا اعضای هیات علمی موفق‌تر در این زمینه‌ها بتوانند تجارب موفق خود در زمینه تدوین طرح درس، مهارت تدریس و راهنمایی و مشاوره دانشجویان را در اختیار همکاران خود قرار دهند.

۶. منابع و مراجع

- [۱] بازرگان، عباس (۱۳۸۲). ظرفیت سازی برای ارزیابی و ارتقای کیفیت نظام آموزش عالی: تجربه های بین المللی و ضرورت های ملی در ایجاد ساختار مناسب. *مجله مجلس و پژوهش*. سال ۱۰، شماره ۴۱.
- [۲] ذوالفقار محسن (۱۳۷۵). بررسی تحلیل کیفیت تدریس مربیان عضو هیات علمی رشته های علوم انسانی (دانشگاه های شهر تهران)؛ پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران.
- [۳] Washer, p. (2006). *Desining a system for observation of teaching. Quality Assurance in Education*, 14(3):243-250.
- [۴] Chien, T, K (2007). *Using the learning Satisfaction improving model to enhance the teaching quality. Quality Assurance*, 15(2):192- 214 Education.
- [۵] Fulda, George (2008). *Methods of evaluation of teaching quality in english department in baccalaureate liberal arts colleges: what helps instructors improve their teaching*. Retrieved, from ProQuest Digital Dissertations database.
- [۶] نصر اصفهانی، احمد رضا، شریف، مصطفی، عریضی، حمید (۱۳۸۳). ارزشیابی تدریس. در حمید رضا آراسته و نادرقلی قورچیان (ویراستاران). *دائرة المعارف آموزش عالی*. جلد ۱. (صص ۱۰۶-۹۸). تهران. موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.

[۷] Scriven, M. (1991). *Evaluation thesaurus*, (4th Ed.). Newbury Park, CA: Sage Publication, Inc

[۸] Spooren, P., Mortelmans, D., & Denekens, J. (2007). Student evaluation of teaching quality in higher education: development of an instrument based on 10 Likert-scales. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 32(6), 667-679.

[۹] Marsh, H. W. (1984). Students' evaluations of university teaching: Dimensionality, reliability, validity, potential biases, and utility. *Journal of Educational Psychology*, 76 (5), 707-754

[۱۰] بازرگان، عباس (۱۳۹۲). نگاهی به برخی نکات اساسی در ارزیابی کیفیت تدریس از دیدگاه علم و هنر از یاددهی - یادگیری. برگرفته از سایت WWW.CUQA.UT.AC.IR

[۱۱] صالحی، شایسته (۱۳۸۰). تدریس اثربخش. *مجله دانشگاه علوم پزشکی*، ۳(۲): ۱۲-۲۱.

[۱۲] لسانی، مهدی و محمدی، وجیهه (۱۳۹۰). بررسی روند کیفیت تدریس اعضا هیات علمی دانشکده ریاضی و کامپیوتر دانشگاه شهید باهنر کرمان. *مجموعه مقالات پنجمین همایش ارزیابی کیفیت در نظام دانشگاهی*. دانشگاه تهران: پردیس دانشکده‌های فنی.

[۱۳] شعبانی ورکی، بختیار و حسین قلی زاده، رضوان (۱۳۸۵). بررسی کیفیت تدریس در دانشگاه. *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*. شماره ۳۹.

[۱۴] ذوالفقار، محسن و مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۳). ارزیابی دانشجویان از کیفیت تدریس اعضای هیات علمی رشته‌های علوم انسانی دانشگاه‌های شهر تهران. *دانشور رفتار*، ۱۱(۶): ۱۷-۲۸.

[۱۵] Seldin, J. (2005). *Assessing teacher effectiveness*. San Francisco: university publishers

[۱۶] ESRC. (2010). The most effective teachers are in a class of their own. *Teaching Business & Economics*, 14 (1), 27-28.

[۱۷] Rosendo-Ríos, V., Messia-de-la-Cerda, J. A., & Laguna-Sánchez, P. (2013). Proposal of a Model of Teaching Quality Assessment at University Level. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 83, 883-894.

[۱۸] Yan, W. (2011). Application Research of Data Mining Technology about Teaching Quality Assessment in Colleges and Universities. *Procedia Engineering*, 15, 4241-4245.

[۱۹] صفری، ثنا (۱۳۸۸). طراحی سیستم ارزیابی هیات علمی در چهارچوب توسعه شایستگی‌های آنان: مرد دانشگاه شهید بهشتی. رساله دکتری دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی